

Opinió

Creativitat artificiosa?

L'any tancat fa poc ha vist l'aparició a Olot d'una nova forma de publicitat: alguns cartells, certes cobertes de llibres i diversos programes de mà distribuïts localment presentaven il·lustracions generades per la Intel·ligència Artificial (IA) a partir (hem de creure-ho) d'indicacions humanes. Amb diferència, l'exemple més estès d'aquesta pràctica ha estat l'ús d'una aplicació per alterar imatges reals i fer que semblin còmics sorgits del prestigiós estudi d'animació japonès Ghibli. Les vinyetes obtingudes per aquest procediment, complementades amb un títol, un logotip o el que escaigués, s'han posat en circulació tant en paper com virtualment.

La novetat tècnica suposa la introducció en el món del disseny local del concepte d'*automatització amb IA*, és a dir, 'l'ús de la intel·ligència artificial per realitzar tasques automàticament, generalment reduint o eliminant la intervenció humana'. Aquesta automatització compta amb l'aval de qui la veu com un procés beneficiós –bellament qualificat com a *amplificació per IA*– perquè, sense substituir la mà humana i treballant de manera col·laborativa, s'obtenen resultats més eficients. Asseguren que no ens hem de preocupar de disposar d'una altra eina de creació que agilita el treball de l'artesà en el seu esforç per esdevenir artista.

“ara, amb unes indicacions mínimes, la IA fa una proposta pròpia”

Ara bé, dubto que aquest estri sigui equiparable al compàs, el burí, el Rotring o el software de disseny gràfic. La caixa d'eines actual té la funció indiscutible de facilitar operacions mecàniques a qui se les dona de *creador* –en llatí, significava ‘engendrador’– d'un producte. Però ja no ens trobem davant d'un simple tractament artístic d'imatges digitals: ara, amb unes indicacions mínimes, la IA fa una proposta pròpia i l'operari del disseny es limita a validar-la. I, lògicament, a atribuir-se-la i cobrar per la feina feta. La màquina genera una idea: alguna cosa propo-

ra –sinó us sembla bé a *crear*– a *re-crear*.

De moment, la irrupció de la IA com a supereina tecnològica ha empobrit, més que enriquit, el paisatge il·lustratiu local. Un exemple concret em permet defensar que la validació humana final de tot el procés és decebedora: la insòlita portada d'un llibre d'edició local que pretén representar la destrucció provocada per un terratrèmol en una població medieval de la Garrotxa o el Collsacabra. Rebudes les instruccions pertinents, la suposada IA va cercar elements en les bases de dades per oferir una visió d'un carrer amb una estètica de pessebre,

Si hi reflexionem una mica, veurem que aquesta tendència a delegar la creativitat artística en l'algorisme, de moment a les beceroles, és prometedora i inquietant a parts iguals. El rum-rum entre la gent del ram fluctua entre l'expectativa per les vies noves que s'obren i l'amoïnament per la lleugeresa amb la que se n'accepten els beneficis sense considerar-ne les conseqüències per a l'ofici artístic humà. Caldren dissenyadors i il·lustradors si l'accés a la IA és general? Necessitem una Escola de Belles Arts local si qualsevol pot crear imatges teclejant o dictant a partir d'una vaga inspiració? Farcirem els llibres infantils d'imatges

sense ser-ho; una il·luminació amb clarobscur, digna d'un bon videojoc; alguns anacronismes –botes a tocar de l'entrada de les cases, com en una vermuteria urbana actual; paviment de llambordes, quan a les viles garrotxines no apareixen fins al segle XIX– i figures humanes majoritàriament d'esquena, per no haver de posar-hi un rostre, amb un aire de morts vivents en formació. Paradoxalment, la recerca del realisme a ultrança ha proporcionat una atractiva imatge irreal... i un dissenyador l'ha considerat acceptable.

bastes o falses? Biblioteques, arxius i museus es veuran capaços d'assignar un autor a l'obra generada?

La creativitat amb identitat sintètica ha sortit del camp de les xarxes socials digitals, un entorn sense llei, per manifestar-se en les aigües fins ara tranquil·les de la quadricromia. S'acosta forta maror.

Xavier Puigvert i Gurt

Il·lustració: Quim Domene

MONOGRAFIES

Carta Blanca. Bugada. Isabel Banal – Bea Espejo, Lleida: Ajuntament-Centre d'Art La Panera, 2025, 74 p.

BUSQUETS, Lluís,
Sense alçar la ploma, Barcelona: Parnass, 2025, 552 p.

CONILL, Joan,
Garrotxa. Camins de natura, Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2025, 110 p. (Llibres de Muntanya; 65)

CURÓS, Joan (dir.),
Revitalitzar el centre històric de Sant Joan les Fonts. Entre el nou comerç i el paisatge, Barcelona: UPC-ETSAV, 2025, 135 p. (Taller d'Arquitectura i Projectes PTEe; 14)

NOGUÉ, Pep (dir.),
Guia Augusta. Els millors restaurants de cuina catalana 2025-2026, Valls: Cossetània, 2025, 288 p.

RAURELL, Carles,
Trucafort. El gran bandoler oblidat de Catalunya, Sant Vicenç de Castellet: Farell, 2025, 128 p.

RODÀ, Jenni,
Carolina, Barcelona: La Campana, 2026, 208 p. (Narrativa Catalana)

TARRÚS, Joan i Josep,
El mas Terrús de la vall d'en Bas, entre els segles IX-XX, Banyoles: els autors, 2025, 464 p.

TORRA, Jan,
Els Coderch de la Garrotxa (1516-1960), Olot: Benjamí Coderch, 2025, 179 p.

ARTICLES

BASSOLS, Emília,
“Evolució de l'educació durant aquests 50 anys a la Vall”, *Verntallat*, núm. 64, 2025, p. 10-11.

CLARA, Josep,
“Protagonistes del treball ferroviari. Les guardabarreres a la demarcació de Girona”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 66, 2025, p. 483-514.

CLARÀ, Tura,
“L'escripció i l'arxiu de Santa Maria de Besalú”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 66, 2025, p. 247-258.

GINABREDA, Josep M.,
“Evolució de l'economia durant aquests 50 anys a la Vall”, *Verntallat*, núm. 64, 2025, p. 14-15.

JIMÉNEZ, Alfons i FERNÁNDEZ, Quim,
“Esteve Comas Grabalosa (1914-1994): la comunicació d'un desengany”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 66, 2025, p. 483-514.

MERINO, Imma,
“Cineastas ante la proximidad de su muerte: Jacques Demy y Johan van der Keuken”, dins C. MARTÍNEZ-LÓPEZ et al. (ed.), *Representación y performatividad de la enfermedad como síntoma de la vida contemporánea*, Conca: Universidad de Castilla-La Mancha, 2025, p. 54-60.

NOGUER, Rosa,
“L'Hostal del Fang”, *Nyer. Butlletí d'Informació Municipal. Ajuntament de Les Planes d'Hostoles*, núm. 23, 2025, p. 60-61.

PALOMO, Antoni et al.,
“El poblado de Plansallosa (Tortellà-Girona) en el contexto de las estructuras habitacionales neolíticas al aire libre en el noreste de la península ibérica (5600-4500 cal BC)”, *Munibe Monographs. Anthropology and Archaeology Series*, núm. 3, 2025, p. 17-25.

PLANAGUMÀ-CLARÀ, Laura,
“Poesia cantada als segles XVII i XVIII: *contrafacta*, fonts i circulació”, dins S. BOADAS et al. (ed.), *‘In nova forma’. Reescrituras de la literatura del Barroco* (Hortus Digitalis; 3), Kassel: Reichenberger, 2025, p. 139-159.

PRIOR, Ramon,
“Quan un papagai es va convertir en cucut: un cas de substitució toponímica a la Garrotxa medieval”, *Noms. Revista de la Societat d'Onomàstica*, núm. 24, 2025, p. 43-51.

PUIG, Jaume de,
“Dos exemplars de diplomes retrobats: Girona i Besalú, segle X”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 66, 2025, p. 179-184.

ROS, Dolors et al.,
“Records de 50 anys de l'assistència sanitària a la Vall d'en Bas”, *Verntallat*, núm. 64, 2025, p. 12-13.

SERRAMONTMANY, Albert,
“Qui eren les filadores? Aproximació al treball tèxtil femení a la regió protoindustrial de la Garrotxa i el Pla de l'Estany, 1750-1808”, dins D. BERGA et al. (ed.), *El teixit empresarial del Pla de l'Estany: passat, present i futur* (Quaderns; 45), Banyoles: Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles, 2025, p. 39-68.

SOLÀ, Xavier,
“La sèquia Monar i la industrialització a Girona a l'època moderna (segles XVI-XVIII): molins fariners, drapers, paperers i polvorers, saboneries, tintoreries i adoberies”, *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, núm. 66, 2025, p. 289-326.

Revitalitzar el Centre Històric de Sant Joan les Fonts
Entre el nou comerç i el paisatge

Repertori de fons Enric Roca Sadurní, el fons d'un artista

Breviari

La Junta de Govern Local de l'Ajuntament d'Olot va aprovar el dia 3 de juliol de 2025 un conveni amb M. Lourdes Roca Sadurní per a la cessió en règim de comodat i dels drets d'explotació del fons fotogràfic del seu germà Enric, amb destí al Servei d'Imatges de l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa (ACGAX).

Amb aquesta operació –la culminació d'una cessió que es va anar

aprenentatge artístic l'any 1963 amb el pintor Lluís Carbonell Colom (Olot, 1910-1992); va anar a les classes de dibuix, pintura, escultura i gravat de l'Escola de Belles Arts d'Olot (1972-1976) i, encara més endavant, es va formar al taller de l'escultor Domènec Fita (Girona, 1927-2020). L'any 1974 es va iniciar en la fotografia, que va ser la seva professió a partir de 1990. Roca va ser un artista polifacètic difícil d'encasellar: pintor, escultor, fotògraf i dissenyador. Va exposar en sales convencionals d'arreu de Catalunya i va participar en una gran diversitat de manifestacions artístiques, que sovint combinaven la seva obra amb altres disciplines (com la dansa, el teatre, la música i la poesia). L'any 1983 va formar el Grup Passeig d'en Blay, amb Fidel Barcons, Lluís Bartrina i Jordi Domènech. També va exercir com a professor de dibuix a l'Escola de Belles Arts de Sant Joan les Fonts, el curs 1985-1986. Tot i que sempre va estar vinculat, en un segon terme, als moviments artístics locals, sobretot dels anys 1980 i 1990, és probable que el seu caràcter retret li impedís esdevenir un artista amb més recorregut.

La cessió comprèn gairebé 34.000 fotografies, en diferents suports i formats, de naturalesa tant fotoquímica com digital. Destaca un projecte fotogràfic, Olot Dream, en què l'autor recrea escenes de fotografies i pintures icòniques protagonitzades per artistes locals. És el primer fons fotogràfic de naturalesa artística, més que no pas documental, que ingressa a l'Arxiu, i per això suposa tot un repte de gestió i tractament arxivístic. La seva singularitat ens ha fet pensar en la possibilitat d'iniciar una col·lecció de fotografia contemporània garrotxina, a l'estil de la creada a Girona l'any 2022 pel Centre de Recerca i Difusió de la Imatge (CRDI), potser de la mà del Museu de la Garrotxa.

Quim Roca Mallarach

Ja es poden consultar a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa els **protocols notarials de l'any 1925** del districte d'Olot. Concretament, el passat mes de gener van ingressar-hi quatre volums d'escriptures de Vicenç Capdevila Boloix, i dos volums d'Hermenegild Danés Coldecarrera, tots dos notaris d'Olot. El protocol corresponent de la notaria de Besalú –vacant des de 1920 i assumida per Josep Vall Serrano l'octubre de 1925–, ingressarà l'any 2027 perquè es troba relligat en un sol volum amb el de 1926. Com se sap, els protocols notarials són de lliure accés per als investigadors a partir de cent anys d'antiguitat.

La Societat Andorrana de Ciències acaba de publicar les actes de les vint-i-unenes Trobades Culturals Pirinenques que es van dur a terme el 19 d'octubre del 2024 a la sala Magma de l'Espai Cràter, d'Olot, organitzades entre d'altres entitats pel Patronat d'Estudis Històrics d'Olot (PEHOC) i els Amics de Besalú i el seu Comtat (ABC). La trobada, centrada en l'estudi de **conflictes bèl·lics** a les terres pirinenques al llarg de la història, va comptar amb quatre aportacions de temàtica garrotxina: Antoni Llagostera, historiador i expresident del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, sobre el camp de batalla del Toix (1874); Joan López, dels Amics de Besalú i el seu Comtat, sobre la Guerra Gran a la vegueria de Besalú; Tura Clarà, expresidenta de la mateixa entitat, sobre l'autor de diverses cançons d'èpica carlina, i Miquel Àngel Fumana i Pagès, doctor en Història de l'Art i president del PEHOC, sobre un segrest en el marc de la Segona Guerra carlina a Olot.

preparant amb molta cura, tant per part de la seva família com dels arxivers, que entenien que no només es tractava del treball d'un fotògraf, sinó del d'un artista–, l'Arxiu obté els drets per digitalitzar les imatges i difondre-les per fer-les accessibles a la ciutadania a través d'exposicions, publicacions pròpies, treballs d'investigació i material pedagògic. També és important assenyalar que l'hereva cedeix, de forma compartida, els drets d'explotació de les imatges respecte de tercers.

Enric Roca Sadurní (Olot, 1953-2021) va començar el seu

Del dinou al vint-i-u Més diners o menys feina?

Ser militant de base d'un partit polític o d'un sindicat sovint és frustrant perquè l'organització només et ve a buscar quan necessita claca per a un míting o una manifestació i noms per farcir els darrers llocs de la llista electoral que han elaborat les direccions, seguint el principi d'autoprotecció. Però avui no us volia parlar d'aquesta xacra, sinó d'una bona iniciativa que el sindicat Comissions Obreres ha posat en pràctica durant el seu darrer procés congressual. De manera periòdica, a través de la xarxa, tots els afiliats hem anat rebent unes enquestes, molt llargues i ben treballades, que tenien per objectiu saber quines havien de ser les prioritats del sindicat en la propera negociació col·lectiva. Les primeres enquestes eren genèriques i una mica desconcertants perquè semblava que el sindicat volia fer de tot menys el que li toca, que és millorar la situació laboral dels assalariats. Però, de mica en mica, han anat rectificant i les enquestes s'han acabat centrant en allò que és essencial.

Al final del procés, ens han enviat els resultats del conjunt d'afiliats i hem pogut saber en quina proporció els companys de sindicat compartien les nostres propostes preferents. M'ha sorprès gratament que som molts els que pensem que la prioritat hauria de ser cobrar més, en lloc de treballar menys. Una idea poc intuïda, fins ara, pels negociadors sindicals, que porten anys aconseguint petites reduccions de les jornades laborals a canvi d'un estancament dels sous, que en algunes categories laborals són misèrrims.

Sempre he pensat que aquest biaix s'explica més pel pes de la tradició sindical que per la dificultat d'entendre's amb la patronal. Durant 150 anys, el moviment obrer va tenir com a objectiu principal reduir la jornada laboral. Aconseguir que tothom pogués dedicar un terç del dia a treballar, un a descansar i un altre a viure. No era una utopia, sinó una necessitat vital, perquè a les fàbriques i als tallers, quan hi havia feina, es treballava de dilluns a dissabte, en jornades inacabables. Els obrers olotins arribaven a treballar 13 o 14 hores diàries, repartides en tres torns i dues parades. Una per

anar a casa a dinar i l'altra per anar-hi a sopar.

Tot i així, la reducció de la jornada laboral no va ser mai l'única reivindicació obrera. El sindicat també vetllava per limitar el nombre d'aprenents i el temps que podien ser-ho, ja que la desregulació de les categories laborals era la principal font d'abús patronal. Un aprenent cobrava dues terceres parts que un peó, i no estava fixat com i quan podria ascendir a peó: tot depenia de la bona voluntat de l'amo. Fins i tot, existia una categoria laboral, els anyers, que eren aquells aprenents que feia anys que ho eren i no se'ls ascendia de categoria. Els sindicats també pressionaven el govern perquè prohibís que els infants menors de 12 anys treballessin a les fàbriques. Però aquesta no era una proposta ben vista per tothom. Cal tenir en compte que, amb el que cobrava una matrimoni d'obers no especialitzats (és a dir, la gran majoria) es podia alimentar només dos fills, i eren moltes les famílies que en tenien tres o més. Tampoc es pot negligir que les parteres, fins a l'any 1920, no tenien cap mena de subsidi i que els malalts tampoc cobraven si no estaven apuntats a una mútua. Per tot plegat, l'economia familiar necessitava el treball infantil.

A diferència d'ara, durant el segle XIX i principis del XX, els obrers no solien reivindicar augmentos salarials perquè els preus pujaven o baixaven, però tard o d'hora tornaven a lloc. Tot va canviar amb la Primera Guerra Mundial (1914-1918) perquè la compra massiva d'aliments que feia l'exèrcit francès a casa nostra va provocar un desabastiment dels mercats i un augment del preu dels aliments mai vistos. Aleshores, ni els obrers que tenien els millors salaris podien alimentar els seus fills. Per això, van començar a exigir millores salarials quantioses. Sobretot per als obrers que cobraven menys.

Joan Barnadas
joan.barnadas@gmail.com

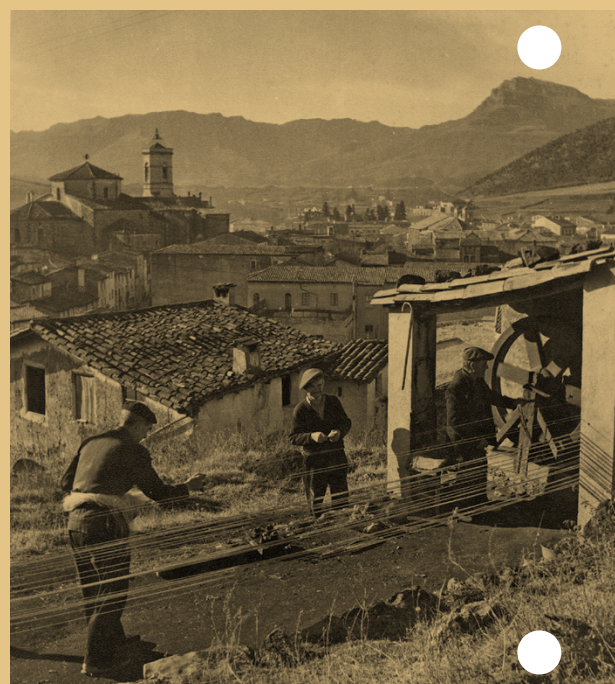

Aniversari Dos-cents cinquanta anys de les Rodes, d'Olot

A començaments de febrer de 1776, un grup de divuit fabricants de cordes i cordills de cànem de la vila d'Olot van demanar permís al consistori per ubicar les rodes o torns del seu ofici a la falda del Montsacopa, més avall de la capella de Sant Francesc de Paula. Els edils municipals ho van trobar raonable i van autoritzar que els corders hi aixequessin una grossa roda de fusta per retorçar els caps de les cordes i mantenir-les estirades. El juliol següent, fins i tot van permetre edificar-hi un cobert per protegir la roda.

L'estructura industrial es va mantenir en aquell indret –recordat en el topònim actual de la plaça de les Rodes– fins a mitjan segle XX, quan el darrer filador de fibra de cànem olotí, Roc Arbós Cervosa (Olot, 1876-1962), es va jubilar.

L'any 1966, l'Ajuntament va reivindicar el domini públic del solar i va aplicar-hi un pla d'ordenació per convertir-lo en un mirador.

Allò visible Quaranta dies després

Aquest any, hem fet el pessebre tan tard que pràcticament estàvem cagant el tió mentre posàvem les figures. Això sí, el desfarem demà 2 de febrer: “per la Candelera, el pessebre a la foguera.” El 2 de febrer és just 40 dies després de Nadal, no tant per respectar la quarantena de la Verge Maria, sinó perquè coincideix amb la Presentació de Jesús al Temple. Segons la litúrgia cristiana tradicional, el Nadal, doncs, duraria aquests quaranta dies.

Una eternitat, si ho comparem amb la velocitat amb què avui consumim festes, emocions i decoracions. De fet, en molts casos, el Nadal s’acaba abans de començar: s’anticipa tant que, quan arriba, ja el volem passat. I encara diria més: ens anticipem tant que a l’agost ja podem comprar Suchard i els números de la rifa.

Mantenir el pessebre fins al 2 de febrer és una pràctica aparentment innocent, però profundament subversiva. Obliga a conviure amb la mateixa escena durant setmanes, a acceptar que no tot passa ràpid, que no tot es renova cada quinze dies, i que hi ha relats que no demanen ser optimitzats. I tenir la paciència de mantenir ocupat un espai de casa que ens morim de ganes de recuperar... És un temps llarg, ritualitzat i sostingut.

No ho ha estat per a la Mostra de pessebres, que es va acabar l’11 de gener. “Pastors, xais, mules i dinosaures”, el pessebre participatiu exposat a la Sala Oberta 3 que ha format part de la Mostra, dialoga directament amb aquesta idea de temps llarg. No és un pessebre que s’imposa d’un dia per l’altre, sinó que es construeix progressivament, amb aportacions diverses, mirades múltiples i un procés que demana presència i continuïtat. Tots els ciutadans hem pogut anar lliurement a “fer el pessebre”. Literalment: podem modelar la figura que vulguem amb plastilina i posar-la, també on vulguem, al pessebre. Això vol dir que hi ha uns 7 o 8 naixements, una vintena de reis mags, encara més cagaters, tions, serps, xais, porcs, pingüins i algunes figures no identificades. Aquí, el valor no és només el resultat final (que, val a dir-ho, ha estat espectacular), sinó el temps i l’espai compartit: el de pensar, fer, col·locar, revisar i tornar a mirar. També s’hi respira el joc del “cadàver exquisit”: continuem la tasca d’algú, que no sabem qui és, i seguidament algú desconegut continuarà la nostra tasca. Umberto Eco parla de l’obra oberta: una obra que no es completa en un moment concret, sinó que es va construint a través de les aportacions successives dels participants.

És un temps que no es pot accelerar sense perdre sentit. Potser per això aquest pessebre no respon a la lògica del consum ràpid ni de la novetat constant, sinó a la de la participació i la permanència. Està situat al lloc idoni: la Sala Oberta 3 està precisament pensada per a aquest tipus d’accions; un espai de mediació, trobada, reflexió i creació artística. Tampoc cal oblidar, citant Claire Bishop (*Artificial Hells: Participative Art and the Politics of Spectatorship*, 2012), que la participació també genera tensió, excés i heterogeneïtat.

Hem de parlar N’hi ha per tant

Quan algú posa el crit al cel pel present i el futur de la llengua catalana sempre baixa algun despistat de l’hort que diu que en fem un gra massa. Pobrics, no saben pas el que es diuen... Aquest mes de febrer – prepareu-vos, perquè fred de febrer, pitjor que el del gener – us provaré d’explicar per què hem de talaïar el català si no volem que tinguï un avenir negre com el sutge.

La primera raó ja és per posar-se a plorar. Segons l’enquesta d’usos lingüístics del 2023, publicada tot just el novembre passat després de garbellar grapats de xifres, l’ús del català recula, i fort!, a totes les vegueries. Ara bé, el daltabaix més gros de l’ús del català com a llengua habitual és a les comarques gironines, on és la llengua exclusiva de menys (!) de la meitat de la població (45%). I això ha passat, a parer dels entesos i, fins i tot, dels que no en tenen ni idea, no pas perquè la gent hagi canviat de llengua, no, sinó perquè la gentada de por que ha arribat no la té com a pròpia. Almenys, per ara...

En segon lloc, i anant de mal en pitjor, només una quarta part dels joves es declara catalanoparlant segons l’Enquesta a la Joventut de Catalunya. Ja ho diuen, les dites: gent jove pa tou; jovent i enteniment no hi és tot al mateix temps; el jove canvia, el vell, guarda; el jovent, per natural, més que al bé, s’inclina al mal... Remeneu i trieu la que us faci més el pes!

En tercer lloc, cada vegada més esdeveniments esportius adopten la castellana com a llengua de comunicació, com ara la Cursa de la Dona de Barcelona, organitzada per l’Ajuntament de la ciutat. Mare de Déu de la Mercè! Per no parlar dels germans Màrquez i la mare que els va parir, que xerren tots plegats en castellà des de l’Ajuntament de Cervera durant la celebració dels seus títols de gasolina. Ara, que potser això no ens hauria d’estranyar tant si tenim present que el 1717 els Borbons només van permetre una universitat en territori català a l’única ciutat que els havia estat fidel durant la Guerra de Successió: Cervera. Pobra gent...

El cas de 3CAT encara és més miserable per la seva història i pel seu caràcter públic. Resulta que ara la plataforma contracta creadors de contingut que s’expressen a les xarxes en castellà. Ai, senyor! Tanta roba i tan poc sabó! A més, cada dia passen pels estudis cabassats de tertulians, col·laboradors i experts castellanoparlants, fet impensable en d’altres països. Fins i tot el CAC (Consell Audiovisual de Catalunya) ha picat el crostó a la Corporació per l’ús insuficient del català, sobretot en les intervencions d’aquests personatges externs.

Tinguem-ho ben clar, gent. Com diu Yásnaya Elena Aguilar Gil, lingüista, escriptora, activista de drets lingüístics i investigadora: “Les llengües no moren, les maten”. Si no volem cometre un assassinat o ser-ne còmplices, ja ho sabeu: al febrer, tothom té feina a fer!

Apunts i repunts naturals

Un dictamen correcte, però incomplet

El mes de febrer no ha donat mai gaire feina als cultivadors de fajol (*Fagopyrum esculentum*). En aquest mes, ni se sembra, ni es fa el maneig del cultiu, ni la collita. Com a molt es pot menjar, igual que durant l'any, en forma d'ensucrades farinetes. Ara bé, d'un temps ençà, exactament des del 2006, sí que el fajol, al febrer, manté ocupats els voluntariosos i irreductibles veïns de Batet de la Serra que s'encarreguen d'organitzar una de les fires més desestacionalitzades de les que se celebren a Catalunya: la Fira del Fajol. Aquesta fira té com a principal objectiu donar a conèixer aquesta poligonàcia –recordem que no és un cereal–, el cultiu de la qual ha estat històricament vinculat a les valls d'Olot. El fajol va arribar a Europa a l'edat mitjana procedent del sud-oest de la Xina. A la nostra comarca va tenir una certa importància fins al segle XIX, quan en el paisatge del Pla de Baix, de les fal·des del Montsacopa i Montolivet, de Batet i la Cot, a l'estiu, hi dominava la blancor de les flors de fajol. Des de llavors, amb alguns alts i baixos, la superfície cultivada ha anat disminuint. Avui, és un conreu absolutament testimonial.

“la superfície cultivada ha anat disminuint. Avui, és un conreu absolutament testimonial”

Un fet curiós en relació al cultiu de fajol és el que es va produir a Olot a finals del segle XIX: sembla ser que de 1885 a 1890 hi va haver una disminució molt dràstica de la collita. Els pagesos estaven molt preocupats. Tot i cultivar-lo com havien fet sempre, cada any que passava la collita era més minsa. Per mirar d'esbrinar-ne les causes i trobar-hi solució es va celebrar una reunió a l'Ajuntament. Alguns cultivadors, els més desconfiats, donaven les culpes a les abelles (*Apis mellifera*) i als bucs que els empordanesos pujaven a Olot, a l'estiu, per poder tenir una mel de millor qualitat. Com que la sospita va anar prenent forma, en

un intent de cercar la veritat, els assistents a la reunió van acordar elevar la consulta a l'associació agrària de referència en aquell moment, l'Institut Català de Sant Isidre. Això succeïa el 15 de juliol de 1888. Els tècnics especialistes d'aquesta entitat, en el seu dictamen, van exculpar les abelles, com no podia ser d'altra manera, amb dos arguments tan evidents com irrefutables. Un era que “les abelles xuclen el licor ensucrat dels nèctars de les flors, i aquests no són necessaris per a la fecundació de les flors”. I l'altra, “que les abelles en emportar-se'n el pol·len per

de la mel és la seva fidelitat recol·lectora: visiten la mateixa espècie vegetal durant tot el període de floració. Però la flor del fajol rep la visita de moltes altres espècies d'insectes, sobretot abelles solitàries. En un estudi realitzat en un camp de fajol de Bèlgica, on durant dos anys (2001-2002) es van fer controls periòdics en el pic de la floració, s'hi van registrar quaranta-nou espècies diferents d'insectes. Per tant, el seu cultiu també té interès pel que fa a la conservació de la biodiversitat.

Tornant als apicultors, l'aprofitament de la floració del fajol a finals

a fer-ne els pròpolis amb què tapen les esclotxes i alimenten les abelles joves no se l'emporten tot, sinó que en deixen una part per a la fecundació de la flor”. Curiosament, l'informe tècnic passava per alt l'aspecte més beneficiós de les abelles, la seva incansable funció pol·linitzadora. Potser, després d'exculpar-les, els tècnics consultats devien trobar excessiu proposar, per escrit, un agraïment dels fajolaires olotins envers els espavilats apicultors empordanesos per portar abelles als seus fajolers.

Aquests últims sabien que el fajol és una planta molt mel·lífera. Aquest terme s'aplica, en sentit ampli, a totes les plantes que produeixen pol·len aprofitable per les abelles de la mel. Un fet destacable de les abelles

d'agost és molt interessant per a ells perquè és una època amb poques espècies mel·líferes disponibles. Tant de bo hi haguessin productors disposats a cultivar-ne amb prou quantitat com perquè als apicultors locals els resultés rendible portar-hi el ruscs. El resultat d'aquesta col·laboració podria ser que en les properes edicions de la Fira del Fajol tinguéssim la possibilitat d'assaborir una gustosa mel de fajol de quilòmetre zero.

Emili Bassols i Isamat

Foto: Emili Bassols.

Impressions d'un paisatge, 37 Un segle de la Catalunya-ciutat

L'any 1905, l'escriptor modernista Gabriel Alomar, més tard un dels fundadors de la Unió Socialista de Catalunya, va encunyar el concepte de Catalunya-ciutat. Alomar, des d'una posició catalanista, es declarava enemic del regionalisme, entès com una "tendència d'hostilitat contra tot el que ens ve de fora, prejudicis contra tot lo nou, afany tradicional i conservatiu, consagra-

mar que "l'objectiu del nacionalisme és que tot Catalunya sia ciutat". El concepte es va obrir camí, fins i tot entre sectors més conservadors del catalanisme: el Noucentisme pretenia fer extensiu a tot el país l'embranchida de regeneració que tenia lloc a la capital. El febrer del 1926, ara fa exactament cent anys, la *Revista de Catalunya* va iniciar una enquesta sobre el tema de la Catalunya-Ciutat, des del convenciment, expressat pel seu director, Antoni Rovira i Virgili, que "seria difícil trobar, ens sembla, una fórmula ensem més exacta, més concisa i més expressiva." El resultat de l'enquesta no va ser, però, del tot satisfactori: en el resum que en feia Rovira al cap d'uns mesos, Catalunya no es trobava encara "espiritualment" conjuntada i, tot i que en els decennis previs les distàncies geogràfiques i espirituals s'havien atenuat considerablement, "el problema consisteix a cohesionar i a organitzar la Catalunya-Ciutat. La nostra Ciutat de la Intel·ligència la tenim ja ara. Però cal eixamplar-la, millorar la urbanització, assegurar i facilitar els enllaços. La Catalunya-Ciutat ha d'ésser l'òrgan de la unitat cultural catalana".

Així, Rovira constata que l'objectiu proposat no es trobava a l'abast: "la fruita no és encara prou madura" i "el moment no és del tot propici". Alhora, es mostrava particularment dolgut pel fet que al llarg de l'enquesta havia constatat "els persistents planys i acusacions contra el centralisme barceloní i contra el caràcter absorbent de Barcelona". Ell, que no era pas barceloní, es revoltava contra aquesta idea, i afirmava en canvi que "Barcelona, en el curs de la història, ha pecat molt més per manca d'ambició [...] que no pas per afany d'agabellar, absorbir o centralitzar". Al seu parer, Barcelona havia estat i era "cap i casal de Catalunya", però no n'havia estat ni "capitalitat burocràtica ni directora fèrria", de manera que "mai no ha dictat la llei a la terra de Catalunya". És més, "ha estat més tímida que agosarada" i "ha estat, per als altres, més generosa que gassiva". I conclou, de forma contundent: "Ha odiat poc, i l'han odiada molt".

**"la 'muntanya catalana',
aquell feu del ruralisme
i del pairalisme, ja fa
molt que ha passat a
millor vida"**

Avui, un segle més tard, és bastant inqüestionable que la Catalunya-ciutat ha estat plenament assolida, més enllà de l'ideal noucentista que l'impulsava (i que, mentre buscava la unitat entre els intel·lectuals de les comarques del Principat i de Barcelona, tractava d'amagar la conflictivitat social inherent a una societat de classes), en un país en què —no és fàcil escriure-ho en aquests dies de malvestats ferroviàries— s'han estès pertot els enllaços que reclamava Rovira i Virgili. D'Olot estant, és fàcil constatar-ho: de fa poc ençà, els dies feiners (els caps de setmana persisteix l'aïllament) hi ha vuit cotxes de la Teisa que fan la línia directa Barcelona-Olot per Bracons, en els dos sentits, per un preu que, amb l'abonament, és poc superior al d'un bitllet de metro o de bus urbà. De Vic, i en aquest cas també a causa de les incidències ferroviàries, em diuen que surt un Sagalés cada quart d'hora cap a la capital. Olot, que fa més d'un segle que s'ha proclamat ciutat —quan Alomar escrivia, ja va publicar una revista que es va dir *Ciutat* (1909-1911) i, en els anys de la Segona República, una que es deia *La Ciutat d'Olot*—, és ara, més que mai, part de la Catalunya-ciutat. La "muntanya catalana", aquell feu del ruralisme i del pairalisme, ja fa molt que ha passat a millor vida. La revifalla d'un neoruralisme literari probablement no fa més que cantar-ne les absoltes i descriu, en tot cas, un altre món, que ja no és el món d'ahir.

Josep M. Muñoz

Foto: Josep M. Muñoz

ció de lo local", una concepció que assimilava al "ruralisme". Enfront d'això, propugnava una revaloració del concepte de ciutat, que és on es trobava, històricament, "la força de les nacionalitats" i del seu ressorgir. Per això, sostenia, calia emprendre "la *barcelonització de Catalunya*, de la vella Catalunya muntanyana i pagesa, desvirtuada per la convivència secular amb l'Espanya espanyola". De manera que, augurava, "fins que el poble català no reprengui el moviment de la seva òrbita a l'entorn de la nova Barcelona, fins llavors no hi haurà nació rediviva".

Un altre polític republicà, el doctor Martí i Julià, va adaptar més tard la fórmula d'Alomar i va afir-

Vivències Un Citroën Dos Cavalls

El primer vehicle motoritzat que vaig tenir –parlo de l'any 1962– fou un Citroën Dos Cavalls, un model de cotxe utilitari francès sorgit després de la Segona Guerra Mundial. El model competia amb altres utilitaris que produïen els estats industrialitzats europeus que experimentaren les millores benefactores dels nous temps de pau. En aquells moments, a casa nostra l'alternativa era el Seat 600. La meua elecció, entre altres motius menors, va ser deguda al temps de demora per servir-lo: el d'aquest últim superava l'any, amb la paradoxa afegida que el cost d'un Sis-cents de segona mà podia superar el preu d'un de nou.

El Citroën 2 CV era un cotxe singular. El disseny minimalista el feia únic: tenia el sostre desmuntable de tela i l'embolcall de xapa d'acer. Com a conductor, recordo que les portes davanteres tenien la frontissa al darrere, una cosa perillosa si no la tancaves bé, i els vidres eren basculants i no lliscants. Per comprovar el nivell de gasolina, s'introduïa una vareta al dipòsit, que portava un tap de rosca senzill, sense cap element de seguretat, la qual cosa feia possible que et pispessin el combustible fàcilment. Allò més característic del vehicle era la suspensió: amb el cotxe aturat, una persona el podia empenyer lateralment per alt i ballava un bugui-bugui. Es deia que aquesta suspensió singular fou pensada per a un ús en espais agrícoles, perquè el cotxe pogués travessar un camp llaurat amb una cistella plena d'ous sense que es trenquessin. Jo no ho vaig provar mai.

Malgrat tot això, tinc un bon record d'aquell automòbil. N'és la prova que hi vaig fer molts quilòmetres per tot tipus de carreteres i pistes de muntanya. I com que si es presentava algun problema era de fàcil solució, fou un model molt popular, tant l'utilitari com la versió en furgoneta. Amb el temps, ha esdevingut un vehicle històric i de col·leccionista. Fins i tot, en senyal de reconeixement i respecte, el Parlament Europeu va fer un minut de silenci el dia que es va deixar de fabricar.

El Dos Cavalls que vaig tenir era pintat d'un color gris clar molt característic i, per aquelles dates, en

rodaven molt pocs d'aquest color. Tan pocs que gosaria dir que en tot Olot no n'hi havia més que un parell: un altre i el meu. L'altre era el d'un conegut senyor metge, d'una generació anterior a la meua, i que s'havia fet molt popular perquè lluitava la matrícula GE-11.111. El fàcil sentit de l'humor de la ciutadania ja l'havia batejat com *El Rey de los Hunos*. I puc assegurar que el bon metge, de l'Àtila, no en tenia res.

Amb aquest personatge em va succeir un fet que va posar-ne de manifest el bon tarannà. Va resultar que un bon dia jo tenia el meu Dos

“fou un model molt popular, tant l'utilitari com la versió en furgoneta”

era que un servidor havia pogut obrir la porta de l'altre cotxe i engegar-ne el motor amb la clau del meu Dos Cavalls.

No em vaig sentir culpable, però no em quedà la consciència tranquil·la. Per tant, el primer dia que vaig trobar *El Rey de los Hunos*

Cavalls aparcats en bateria al Firal, prop d'on se situava abans l'escultura *La lectura*, de Miquel Blay. El vaig anar a recollir i, quan ja havia fet uns centenars de metres, em vaig adonar que hi havia una peça de roba que desconeixia al seient del costat. Això em fa fer donar compte que estava conduint un cotxe que no era el meu: estava conduint el cotxe del *Rey de los Hunos*! Immediatament, de seguida que vaig poder, vaig girar cua i, confós i mig avergonyit, vaig retornar aquell popular vehicle a l'aparcament d'on l'havia tret. El meu continuava aparcats unes places més amunt i, com que estaven totes ocupades, no l'havia sabut veure fins a aquell moment. Però el més impensable i extraordinari del cas

pel carrer li vaig voler explicar què m'havia passat. Ell, sorprès, em respongué: “M'esteu dient que teniu un cotxe igual que el meu –que segur que ha de ser més nou– i que les claus són intercanviables? Doncs, si és així, el dia que em veieu de passeig conduint el vostre no us heu pas de preocupar”. Sàvia resposta. Des d'aleshores, quan ens trobàvem pel carrer ens saludàvem amb un somriure de complicitat.

Joan Tresserras